

Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України
(ЦДАМЛМ України)

ФОНД № 13

Колекція матеріалів українського некрополя

ОПИС № 1

справ постійного зберігання

Антонович

Володимир Боніфатійович

(1834 – 1908)

**український історик, археолог, етнограф,
археограф, громадський діяч, педагог**

остання чверть XIX ст., 1998, 1999

Київ 2015

Зміст

	№№ од. зб.	№№ арк.
Передмова		3-8
Список скорочень		9
Іменний покажчик		10
I. Документи про Антоновича В. Б.	1	11
II. Зображувальні документи	2	12

Передмова

Антонович Володимир Боніфатійович – український історик, археолог, етнограф, археограф, громадський діяч, педагог, засновник «Київської школи істориків-документалістів». Народився 18 січня¹ 1834 р. у містечку Махнівці Бердичівського повіту Київської губернії² у збіднілій, безземельній шляхетській родині. Початкову освіту здобув у сім'ях Цибульських та Абрамовичів, де його батьки³ працювали гувернерами. Протягом 1844-1850 рр. навчався у Рішельєвському ліцеї та 2-й Одеській гімназії. В 1850 р. вступив на медичний факультет Київського Імператорського університету святого Володимира (далі – Київський університет). Отримавши диплом у 1855 р., близько року мав лікарську практику в Бердичеві та Чорнобилі. З 1856 по 1860 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Київського університету.

В студентські роки Антонович В. Б. захоплювався українською історією та культурою: читав козацькі літописи, етнографічні збірки, твори Куліша Пантелеймона Олександровича та Шевченка Тараса Григоровича, історичні праці Бантиш-Каменського Дмитра Миколайовича та Скальковського Аполлона Олександровича. Це у значній мірі позначилося на формуванні його життєвої орієнтації, заклало підвалини для подальших наукових студій.

Після закінчення університету Антонович В. Б. працював учителем латинської мови 1-ї Київської гімназії, викладав загальну історію в Київському Володимирському кадетському корпусі. В 1863 р. поступив на службу до канцелярії київського, подільського та волинського генерал-губернатора. За рекомендацією професора Іванишева Миколи Дмитровича, був включений до складу Тимчасової комісії для розгляду давніх актів. Згодом став її головним редактором. Обіймав цю посаду з 1864 по 1880 рр. За роки роботи у Комісії підготував і видав дев'ять томів «Архива Юго-Западной России», які містили

---

¹ 6 січня за старим стилем.

² Нині с. Комсомольське Козятинського р-ну Вінницької обл.

³ Формальним батьком Антоновича В. Б. був литвин із Віленщини Боніфатій Антонович – офіційний чоловік його матері Моніки Гурської. Остання походила з роду польських шляхтичів Любомирських. Справжнім батьком Антоновича В. Б. був Янош Джидай – син угорського революціонера Матяша Джидає.

документи з історії Правобережної України XV-XVIII ст. Вступні статті, написані ним до цих томів, стосувалися історії козацтва, селянства, гайдамацького руху, міст, церкви та шляхетських родів.

У 1870 р. Антонович В. Б. отримав ступінь магістра російської історії за дисертацію «Последние времена казачества на правой стороне Днепра. По актам с 1679 по 1716 год», після чого став працювати штатним доцентом на кафедрі російської історії історико-філологічного факультету Київського університету. В 1871, 1874 та 1877 рр. у якості депутата від університету брав участь в II, III та IV археологічних з'їздах, які відбулися відповідно у Санкт-Петербурзі, Києві та Казані. В 1875 р. відправився у восьмимісячне відрядження до Москви та Санкт-Петербурга з метою роботи в архівах та Імператорській публічній бібліотеці.

В 1878 р. Антонович В. Б., захистивши дисертацію «Очерк истории Великого княжества Литовского до смерти великого князя Ольгерда», отримав ступінь доктора російської історії. Був обраний ординарним професором кафедри російської історії історико-філологічного факультету Київського університету. Протягом майже усього 1880 р. перебував у закордонному науковому відрядженні. В якості депутата від університету та члена Московського археологічного товариства взяв участь у Міжнародному конгресі археологів та антропологів, який відбувся у Лісабоні. Того ж року був обраний деканом історико-філологічного факультету Київського університету. Обіймав цю посаду до 1883 р. Разом із тим завідував університетськими мюнц-кабінетом¹ та музеєм старожитностей. У 1895 р. на відзнаку 25-річчя роботи в університеті за поданням попечителя Київського учбового округу був удостоєний звання заслуженого ординарного професора.

Антонович В. Б. викладав у Київському університеті протягом більш ніж тридцяти років. Його лекції з історії Галицької Русі, Великого князівства Литовського, українського козацтва, джерелознавства та допоміжних історичних дисциплін разом із апробованими в університеті історичними

---

¹ Нумізматичний музей.

семінарами сприяли залученню до роботи молодих істориків. У результаті організувалася так звана Київська школа істориків-документалістів, яка завдяки таким відомим учням Антоновича В. Б., як Багалій Дмитро Іванович, Грушевський Михайло Сергійович, Данилевич Василь Юхимович, Довнар-Запольський Митрофан Вікторович, Ляскоронський Василь Григорович, Каманін Іван Михайлович та інші, заклала підвалини сучасної української історичної науки.

Антонович В. Б. мав широке коло наукових інтересів. Крім історико-археографічної та педагогічної діяльності, захоплювався археологією і нумізматиною. Започаткувавши систематичні археологічні дослідження на теренах сучасної України, став фактичним родоначальником вітчизняної археології. Опублікував ряд статей та монографій з археології, серед яких: «Археологические исследования в бассейне Сулы» (1886 р.), «Раскопки в стране древлян» (1893 р.), «Археологическая карта Киевской губернии» (1895 р.), «Археологическая карта Волынской губернии» (1900 р.), «О местоположении летописных городов Шумска и Пересопницы» (1901 р.) і т. ін. У 1885-1886, 1900, 1904-1907 рр. на сторінках «Университетских известий» друкувалося його «Описание монет и медалей, хранящихся в нумизматическом музее Университета св. Владимира», яке було також видане трьома окремими відбитками: «Монеты древнего мира» (вип. 1, 1896 р.), «Монеты Римской республики» (вип. 2, 1900 р.), «Монеты Римской империи (От Юлия Цезаря до Коммода)» (вип. 3, 1906 р.).

Цікавився Антонович В. Б. і української культурою та етнографією. В 1874-1875 рр. разом із українським істориком, літературознавцем і громадським діячем Драгомановим Михайлом Петровичем уклав двотомну збірку «Исторические песни малорусского народа». В 1877 р. з'явилося його дослідження «Колдовство: Документы – процессы – исследования», написане на основі актових книг гродських та магістратських судів Південно-Західного краю XVIII ст.

Антонович В. Б. був дійсним та почесним членом ряду наукових товариств, як то: Південно-західний відділ Імператорського російського географічного товариства (з 1873 р., очолював протягом 1875-1876 рр.), Московське археологічне товариство (з 1874 р.), Імператорське одеське товариство історії та старожитностей (з 1874 р.), Церковно-археологічне товариство при Київській духовній академії (з 1874 р.), Львівське археологічне товариство (з 1877 р.), Товариство любителів природознавства, антропології та етнографії при Імператорському Московському університеті (з 1883 р.) і т. ін. Був також одним із засновників Історичного товариства Нестора-літописця, яке існувало при Київському університеті. Очолював його, починаючи з 1881 р.

У 1882 р. Антонович В. Б. виступив одним із ініціаторів заснування журналу «Киевская старина», з яким у подальшому активно співпрацював. У 1885 р. розробив програму видання багатотомної «Русской исторической библиотеки». Того ж року побачили світ перший том його «Монографий по истории Западной и Юго-Западной России» та перший випуск «Исторических деятелей Юго-Западной России в биографиях и портретах», укладений спільно з українським громадським діячем, професором Київського університету Бецем Володимиром Олексійовичем за колекцією старожитностей українського мецената та любителя старовини Тарновського Василя Васильовича.

Вкрай неоднозначними та спірними як для сучасників Антоновича В. Б., так і для нинішніх дослідників були і залишаються його політичне кредо та обставини громадської діяльності на терені українства. Так, друзі, товариші й соратники, учні й послідовники представляли Антоновича В. Б. визнаним главою українського руху не лише в Російській імперії, а й у Галичині. Підкреслювали визначальну роль Антоновича В. Б. у розвитку українського руху і його вороги спочатку з польського, а згодом із російського табору. На противагу їм, представники радикальних угруповань української молоді кінця XIX ст. наголошували на млявості, інертності, культурницькому ухилі його громадської діяльності.

В роки навчання в університеті Антонович В. Б. попервах входив до так званої української гміни студентів-поляків. Поступово ставши одним із її впливових лідерів, розпочав формування гуртка «хлопоманів», чим заклав підвалини конфронтації з польською шляхтою краю та польською громадою в університеті. Після остаточного розриву з останньою ініціював утворення української університетської громади, яка від самого початку своєї діяльності перебувала під постійним наглядом поліції. В 1861 та 1862 рр. опублікував у Петербурзькому журналі «Основа» дві полемічні статті: «Что об этом думать?» та «Моя исповедь».

Антонович В. Б. вважав, що соціальне життя народу формується згідно з провідною ідеєю цього народу, а також відповідно до рівня його свідомості, культури й освіти. Виходячи з цього переконання, був прихильником та одним із ідеологів поступового формування національної свідомості українського народу шляхом культурно-освітньої та наукової діяльності. Виступав проти групівщини, конфронтації, боровся з розкольніцтвом в українському русі, розуміючи, що воно його лише ослаблює. В другій половині 1890-х рр. разом із українським письменником і громадським діячем Кониським Олександром Яковичем ініціював створення нелегальної Всеукраїнської загальної організації, установчий з'їзд якої відбувся у 1897 р.

У січні-травні 1897 р. Антонович В. Б. у зв'язку з погіршенням стану здоров'я перебував на лікуванні в Італії. Після повернення до Києва постійно хворів. Не маючи сил викладати, практично весь час знаходився удома. В останні роки життя майже не вставав із ліжка. Помер 21 березня¹ 1908 р. Похований у Києві на Байковому кладовищі².

¹ 8 березня за старим стилем.

² Антонович Володимир Боніфатійович // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Незабутні постаті / [авт.-упоряд.: О. Матвійчук, Н. Струк; ред. колегія: В. В. Скопенко (голова) та ін.]. – К.: «Світ успіху», 2005. – С. 160-161; *Зайцева З. І.* Володимир Антонович та інституціоналізація української національної науки // Четверта Академія пам'яті професора Володимира Антоновича. 26-27 березня 1998 року: доп. та повідомл. / [упоряд. і ред. А. М. Катренко]. – К.: б. в., 1990. – С. 62-71; *Калакура Я. С.* Володимир Антонович як фундатор українського джерелознавства // Четверта Академія пам'яті професора Володимира Антоновича. 26-27 березня 1998 року: доп. та повідомл. / [упоряд. і ред. А. М. Катренко]. – К.: б. в., 1990. – С. 17-25; *Короткий В. А.* Антонович Володимир Боніфатійович // Енциклопедія сучасної України. Т. 1 / [ред. колегія: Дзюба І. М. (співголова), Жуковський А. І. (співголова), Романів О. М. (співголова), Железняк М. Г. (відп. секретар) та ін.]. – К.: б. в., 2001. – С. 579-580; *Ричка В. М., Смолій В. А.* В. Б. Антонович як історик

Представлені у даному описі документи до ЦДАМЛІМ України передали племінниця художника Піскорського К. В. Новікова О. О. та тогочасний директор архіву-музею Кулініч Ю. Я. (1998, 2000 рр.; включені до складу фонду № 13 «Колекція матеріалів українського некрополя»). В 2015 р. зазначені документи взято на науково-технічне опрацювання, внаслідок якого укладено опис № 1 справ постійного зберігання на 2 одиниці зберігання за останню чверть ХІХ ст., 1998, 1999 рр.

Справи опису розміщено у розділах: «Документи про Антоновича В. Б.» та «Зображувальні документи».

Розділ «Документи про Антоновича В. Б.» представлено зброшурованим примірником статті Ліньової Є. [А.] «Предпосылки и история зарождения отечественной археология», надрукованої у № 1 збірки наукових праць «Vita Antiqua».

Розділ «Зображувальні документи» репрезентовано копією портретної фотографії Антоновича В. Б., до якої додано лист Новікової О. О. директору ЦДАМЛІМ України Крячку М. І.

Документи у розділах опису систематизовано за структурно-хронологічною ознакою. Їхній фізичний стан у цілому задовільний.

Опис укладено згідно з методичним посібником «Робота з документами особового походження» (К., 2009).

Передмову склав:

науковий співробітник

відділу довідкового апарату

та обліку документів

Р. О. Загорулько

23 лютого 2015 р.

Список скорочень

арк.

аркуш

прим.

примітка

Іменний покажчик

	№№ од. зб.
Крячок М. І.	2
Ліньова Є. [А.]	1
Новікова О. О.	2

Затверджено
Рішенням експертно-перевірної
комісії ЦДАМЛМ України
25.02.2015 р. Протокол № 2

ФОНД № 13

Колекція матеріалів українського некрополя

ОПИС № 1

справ постійного зберігання

Антонович

Володимир Боніфатійович

(1834 – 1908)

**український історик, археолог, етнограф,
археограф, громадський діяч, педагог**

остання чверть XIX ст., 1998, 1999

Надходження згідно з актами № 7 від 27.10.1998 р., № 78 від 29.06.2000 р.

№№ з/п	Заголовок справи	Крайні дати док.	К-сть док.	К-сть арк.	Прим.
I. ДОКУМЕНТИ ПРО АНТОНОВИЧА В. Б.					
1.	Ліньова Є. [А.] «Предпосылки и история зарождения отечественной археологии». Стаття у № 1 збірки наукових праць «Vita Antiqua». Друк. Зброшурований примірник. На арк. 1 – дарчий напис автора ЦДАМЛМ України (2000).	1999	1	5	

№№ з/п	Заголовок справи	Крайні дати док.	К-сть док.	К-сть арк.	Прим.
II. ЗОБРАЖУВАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ					
2.	Портретна фотографія Антоновича В. Б. Копія. Додається лист Новікової О. О. директору ЦДАМЛМ України Крячку М. І. Арк. 2-4.	між 1879 та 1885, 9 жовтня 1998	2	4	

В опис № 1 внесено 2 (дві) одиниці зберігання з № 1 по № 2 – 3 (три) документи на 9 (дев'яти) аркушах.

Опис склав:

науковий співробітник
відділу довідкового апарату
та обліку документів
23 лютого 2015 р.

Р. О. Загорулько

Прийнято на постійне зберігання до ЦДАМЛМ України 2 (дві) одиниці зберігання – 3 (три) документи на 9 (дев'яти) аркушах.

Документи передав:

науковий співробітник
відділу довідкового апарату
та обліку документів

Р. О. Загорулько

Документи прийняв:

головний спеціаліст
відділу забезпечення
збереженості документів
03 березня 2015 р.

Т. М. Снежкова